

PHILIPPE BENETON • Muhafazakârlık

PHILIPPE BENETON 1946'da doğdu. Rennes Üniversitesi'nde hukuk ve siyaset bilimi profesörü. Muhafazakârlık ve liberal demokrasi üzerine yazdığı kitapları: *Le Fléau du bien. Essai sur les politiques sociales occidentales, 1960-1980* (Libertés); *Introduction à la politique moderne. Démocratie libérale et totalitarisme* (Hachette); *De l'égalité par défaut. Essai sur l'enfermement moderne* (Criterion); *L'Utopie expliquée par Thomas More* (Marcona); *Les fers de l'opinion* (PUF).

İletişim Yayınları, "Çep Üniversitesi" dizisi, 1991 (1 baskı)

Le Conservatisme

© 1988 Presses Universitaires de France

İletişim Yayınları 1643 • Başvuru Dizisi 62

ISBN-13: 978-975-470-094-7

© 2011 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2011, İstanbul

EDITÖR Can Belge

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Ziya Osman Bangu

BASKI ve CILT Sena Ofset

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

PHILIPPE BENETON
Muhafazakârlık

Le Conservatisme

ÇEVİREN Cüneyt Akalın

i l e t i ŝ i m

İçindekiler

Giriş	7
BİRİNCİ BÖLÜM	
Karşı-Devrimci An (I)	15
Burke'ün <i>Düşünceler</i> 'ini sunuş.....	16
Devrimci kopuşun eleştirisi.....	17
İnsan hakları eleştirisi.....	22
Burke'ün düşüncesi üzerine: Tartışılan konular.....	25
İKİNCİ BÖLÜM	
Karşı-Devrimci An (II)	31
Joseph de Maistre.....	32
<i>Devrimin mukadderatçı yorumu</i>	33
<i>Modern rasyonalizmin eleştirisi</i>	35
<i>Metafizik ve deneysel siyaset</i>	38
Louis de Bonald.....	40
<i>Devrimin entelektüel kökleri</i>	41
<i>Toplumsalın önceliği</i>	43
<i>"Doğal anayasa"</i>	46
Karşı-devrimci an ve muhafazakâr doktrin.....	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Muhafazakâr Siyasal Gelenekler (I)	51
Fransa'da 19. yüzyılda muhafazakâr siyasal gelenek.....	53
<i>Doktrinin değışkeleri</i>	54
<i>Ultrasizmden meşruiyetçiliğe</i>	55
Fransız muhafazakârlığının yenilenmesi:	
Maurras ve Action Française.....	59
<i>Maurrasçılık</i>	59
<i>Action Française'in tarihi ve Maurrasçılığın belirsizlikleri</i>	63

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Muhafazakâr Siyasal Gelenekler (II)	67
İngiltere'de siyasal muhafazakârlık geleneği.....	67
<i>Liberal ve reformcu bir muhafazakârlık</i>	69
<i>İngiliz muhafazakârlığının kaderi</i>	72
<i>Muhafazakâr edebiyat: Coleridge ve Carlyle</i>	74
Amerikan siyasal muhafazakârlığı mı?.....	77
<i>Amerikan tarihî tecrübesi ve muhafazakârlık</i>	78
<i>Amerikan "muhafazakârlığı" hakkında</i>	83

BEŞİNCİ BÖLÜM

Muhafazakâr Toplumsal Düşünce	91
Modern toplum karşısında muhafazakâr düşünce.....	92
<i>Korumacı ya da nostaljik eleştiri</i>	92
<i>Muhafazakâr toplumsal düşünceyi yenileme çabaları</i>	98
Muhafazakâr toplumsal teori.....	103
Sonuç	115
Kaynakça.....	119

GİRİŞ

Muhafazakârlıktan neyi anlamak gerek? Terim bir bakıma açıklıktan uzaktır ve tanımını tartışma kaynağıdır. Hangi anlamını akılda tutmalıyız? Bu soru, yalnızca basit bir sözcük dağarcığı sorunu değildir, temel sorunları kapsar.

Sözcükten ve önce siyasal sözcük dağarcığının ya da dağarcıklarının içindeki tarihinden hareket edelim. *Muhafazakâr* terimi, siyasal anlamı ile önce Fransızca'da ortaya çıktı. Restorasyon'da doğdu ve ilk olarak 1818'de Chateaubriand tarafından kurulan uçtaki bir gazetede, *Muhafazakâr*'da kullanıldı. İngiltere'de *Conservative Party* –bu adlandırma, ilk kez J.W. Croker'in Ocak 1830'daki bir makalesinde görülür– 1830'lu yıllarda *Tory* partisinin yerine geçti. Terim, aynı sıralarda Almanya'daki siyasetin günlük sözcük dağarcığına girdi ve birkaç yıl sonra Batı Almanya'nın bütününe yerleşen bir terim haline geldi. O zamandan beri, birçok başka sözcüğün başına geldiği gibi az ya da çok hareketli kamusal bir hayat yaşadı. Bu hayat onu ülkelere göre farklı gündemlerin içine sürükledi ve ona anlam belirsizlikleri ve yananamlar yükledi.

İngiltere’de *conservative* (ya da *conservatism*) – [muhafazakâr ya da muhafazakârlık] saygınlık taşıyan önemli bir sözcüktür; bu terim, ya iktidar partisi ya da iktidar partisinin rakibi olmayı sürdürmüş olan bir parti ile ilişkili olduğu için, bir buçuk yüzyıldan beri siyasal yaşamın temel terimlerinden biridir. Fakat süren bu “başarı”nın bir bedeli oldu: Bayan Thatcher “muhafazakârlığı”yla, Burke’ün ya da Disraeli’nin muhafazakârlığı aynı şey değildir. Öyleyse sözcük aldatıcı değil midir?

Terim, Fransa’da aynı ölçüde talihli olmadı. Chateaubriand’ın *Muhafazakâr’ı* çok kısa ömürlü oldu ve o zamandan beri de sözcük bir siyasal kimliği ifade etmeye hizmet etmedi. Yeni doğan III. Cumhuriyet’in kendisini “muhafazakâr” göstermek istediği dönemden sonra, sözcük genel olarak aşağılayıcı bir yananlam yüklendi (muhafazakârlık, genel çizgileri ile gerici bir tavra ve/veya ayrıcalıkların savunulmasına bağlandı) ve siyasal tartışmalarda özellikle bir retorik silahı olmaya hizmet etti. Bundan çıkan sonuç, sözcüğün kesinlik taşımadığı ve doktriner bir içeriğe sahip olmadığıdır.

Amerika Birleşik Devletleri’nde durum daha da farklıdır. Terim 19. yüzyılda farklı gruplarca ve siyasal hareketlerce bazı vesilelerde anlamı belirlenmeden kullanıldı. Bir sonraki yüzyılda ve özellikle çağdaş dönemde, gördüğü ilgi ve yaygınlığı arttı, fakat bu yolla anlamından yitirdi. Terimin evrimi, bir bakıma *liberal* sözcüğünün evriminin sekmesidir. Amerikan siyasal sözcükler dağarcığı *liberalizmin* anlamını bir bakıma saptırdı (kabaca Amerikan “liberali” Avrupalı bir sosyal-demokrata yakındır); bunun sonucu olarak, (terimin Avrupalı anlamında) liberaller “muhafazakârlık” bayrağı altına girmişlerdi. Günümüzde “muhafazakâr” adını taşıyanlar, özgürlükçülerle “çoğunluk ahlâkı”nın temsilcilerinin barış içinde bir arada yaşadıkları heterojen, hatta

karmakarışık bir kategori oluştururlar. Amerikan terimi bu karışımı uygular, terim bir dil hilesinden başka bir şey değildir.

Akademik sözcük, siyasi sözcüğe göre kuşkusuz daha az karışıktır, fakat o da kusursuzca belirlenmiş değildir. Sözcük, türevleri ve günlük kullanımın belirsizliklerini olduğu kadar fikirler tarihinin yarattığı güçlükleri de devralmıştır. Batı tarihinde genellikle, “muhafazakâr” bir hareket, ya da entelektüel ve siyasal bir akımın ayırt edilebileceği düşünülür. Fakat tanım, bir incelemeden ötekine anlam değiştirir, hareket her zaman aynı kökene ve de özellikle aynı temsilcilere sahip olmayabilir. Tarihçiler genel ilke olarak, muhafazakârlığın doğuşunu karşı-devrimci ilk büyük metinlerin yayımlanması ile başlatırlar. Fakat Morton Auerbach klasik düşünceye kadar uzanır ve muhafazakârların arasına Ciceron’u, Saint-Augustin’i, Thomas More’u vb. dahil eder.¹ Muhafazakârlığın kurucusu olarak Burke gösterilir, fakat bazıları onu liberallerin arasına koyarlar. Bunun tersine, genellikle liberal olarak nitelendirilen Tocqueville, M.R. Kirk² ve M.R. Nisbet³ tarafından muhafazakârların arasına yerleştirilir. Avrupalı üniversite çevreleri tarafından liberal olarak kabul edilen M.F.A. Hayek, Atlantik ötesindeki meslektaşlarına neden muhafazakâr olmadığını açıklamak için kaleme sarılmış⁴ olsa da, ABD’de çoğunlukla muhafazakâr kampa bağlanır. Günlük kullanımın ağırlığı ve ilerde göreceğimiz gibi geleneklerin ağırlığı, muhafazakârlığın Amerikalı ve Avrupalı tahlilleri arasında, özellikle çağdaş dönemle ilgili olduklarında hissedilir bir farklılık yaratırlar. Bu koşullarda, bazı-

---

1 *The Conservative Illusion*, New York, 1959.

2 *The Conservative Mind*, Chicago, 1953.

3 *Conservatism*, Milton Keynes, 1986.

4 “Why I am not a Conservative”, *The Constitution of Liberty*’ye ek yazı, Chicago, 1960.

larının kavramın yararlılığını ve geçerliğini sorgulamış olmaları, hiç de şaşırtıcı değildir.⁵

Öyleyse muhafazakârlık diye bir şey var mıdır, varsa hangi anlamdadır? Akademik ayrılıklar fikirler tarihinin aşırı karmaşıklığını açıklarlar, ancak bundan, kavramın bir yana atılması gerektiği sonucu çıkarılmamalıdır. Sınırlarının kesin çizgilerini belirlemek kolay olmasa da, muhafazakârlık tarihi bir gerçekliktir. Kavram yararlı ve geçerlidir çünkü gerçeği yapay olarak kırpan bir şey olmanın ötesinde, farklı türlerine rağmen bütünlüğü ve doktriner özelliği olan entelektüel (ve siyasi) bir akımı açıklar. Diğer bir deyişle, kavram esas olarak liberal ve sosyalist ailelerden açıkça farklı, yeri ve zamanı belli bir fikirler ailesini ayırt etmeyi mümkün kılmaktadır. Tabii, bu nitelendirmeler ve ayrımlar basitleştiricidir, farklılıkları ortadan kaldırır, belirsiz ya da aradaki durumları silikleştirebilirler. Fakat “muhafazakâr” olarak adlandırılacak düşünürler arasındaki akrabalık derecesinin düzeyi, bize öyle geliyor ki, bunları, aynı kategoriye yerleştirmemize engel değildir. Peki öyleyse tanım nedir? Önceki önermeler, burada, muhafazakârlığı sadece olduğu gibi muhafaza etme kaygısı ile açıklamayı engeller. Bu çizgiye bağlı kalınırsa;

– *statu quo*ya bağlılık, değişim korkusu

– muhafazakârlık bütün zamanlara ait bir şey olurdu ve çok çeşitli biçimler alırdı. Kavram, eski Roma evrenine olduğu kadar Sovyet Rusya evrenine de uygulanabilecekti, muhafaza edilmesi söz konusu olan şeyin niteliği, kökten farklı olsa bile. Bizim perspektifimiz içinde (siyasal fikirler tarihi) böylesi bir kavram, açıktır ki, tahlile elverişli olmayacaktı.

Önerilen, tarihten çıkartılan tanım şudur: Muhafazakârlık, modern zamanlarda doğan ve ona karşı ortaya çıkan en-

5 V. David Allen, “Modern Conservatism; the problem of definition”, *Review of Politics*, 43, Ağustos 1981, s. 582.

telektüel (ve siyasal) bir harekettir. Muhafazakâr doktrin Avrupa uluslarının geleneksel siyasal ve toplumsal düzenini savunmak için oluşmuştur, temelde anti-moderndir. Bu nedendir ki, saf muhafazakârlık bir gelenekçiliktir. Muhafazakârlığın değerlerine sadık kalmakla birlikte, tarihin zorlamasıyla modernleşme öncesi gelenekten ve bunun temsil ettiği tarihsel modelden ayrılan akrabalara sahip olduğu ölçüde, yeni-muhafazakârlıktan söz edilecektir.

Bu tanım, tabii ki açıkça belirtilmeli, ayrıntıları ortaya konmalı (muhafazakârlığın türleri vardır) ve doğrulanmalıdır. Bu tahlil, muhafazakârlığın entelektüel ve aynı zamanda siyasal tarihini dile getirirken, her ikisi de birbirinden ayrılmaz olduğuna göre bunu yapmaya çalışacaktır.⁶ Bu tarihsel yaklaşım gerçeğin kendisinin buyruğudur. Muhafazakâr düşünce tarihe derinlemesine kök salmıştır.

Muhafazakâr doktrin olayların içinde doğdu. Bu doktrin, Burke'e ve takipçilerine göre Avrupa tarihinin dokusunda bir kopukluk olarak beliren bir büyük olaya, Fransız Devrimi'ne karşı bir tepkiden doğdu. Muhafazakârlığın ilk yazıları, koşulların ürünüdür, geçmişte kesintisiz bir geleneğin gücünden yararlanırken, devrimci fırtınanın süpürüp attığı şeylerin lehine yazılan mücadele metinleridir.

Dolayısıyla muhafazakâr doktrin, karşı-devrimci doğdu. Bu nitelik bir bakıma köktenci bir anlamda anlaşılmalıdır: Muhafazakârlar Devrim'in uygulamalarını mahkûm etmekle kalmıyor, devrimin ortaya attığı ilkeleri tâ başından reddediyorlardı. Bu ilkeleri, toplumsal ve ahlâki insanın doğasına aykırı buluyorlardı. Muhafazakâr düşünce *Aydınlanmaya*, *İnsan Hakları'na* daha genel olarak modern siyaset pro-

---

6 Burada Alman muhafazakârlığını ele almayacağımızı belirtmeliyiz. Tahlil, İngiliz ve Fransız muhafazakârlığı ile (muhafazakârlığın en önemli iki kolu) ve ABD'de gerçek bir muhafazakârlığın var olup olmadığı sorusu ile sınırlı olacaktır.

jesine⁷ karşı çıkıyordu. Burke, tarih tarafından zorla devreye sokulmuşsa, tarihin mirasının yardımına kendisini kaptırmışsa, bunun nedeni, kendisi için çok yüce olan değerlerin hüküm sürdüğü bir dünyanın sonunun geldiği sanısına kapılmış olmasıdır. Burke, zaman zaman umutsuz vurguların çınladığı güçlü belagatıyla hem Fransız devrimcilerinin ideolojik politikalarını kınıyor, hem de 19. yüzyılın toplumsal ve siyasal düşüncesinin egemen temalarından biri haline gelecek olan şey hakkında derinlemesine bir ilk düşünce sunuyordu: Geleneksel toplumsal düzenle modern toplumsal düzen arasındaki karşıtlık.

Karşı-devrimci an, muhafazakârlığın tarihinde belirleyici bir andır. Çünkü doktrinin temel tezleri o sıralarda geliştirilmiş ve belirlenmişti ve dahası, bu tezler doğuşlarındaki koşulların damgasını taşımaktadırlar. Devrim sonrası muhafazakârlığın tarihi, esas itibarıyla karşı-devrimci düşüncenin mirasçılarının tarihidir. Bununla birlikte, siyasal ya da toplumsal muhafazakârlığın söz konusu olmasına bağlı olarak, farklı yüzleri olduğunu eklemek gerekir. İlki yeni siyasal muhafazakârlık, demokratik modernleşmeye herhalükârda karşı olsa da, tarihî durumlara ve ulusal geleneklere büyük ölçüde bağımlıdır. İkincisi yani toplumsal muhafazakârlık, yorumcularına yeni kınama konuları sağlayan bir evrime muhalefette geniş bir cephe sunar: Sanayi Devrimi, kentleşme, kitlelerin uygarlaşması... Her iki durumda da muhafazakârlık, sadakat ya da gelenekselci kanılar itibarıyla modernleşme karşıtı eleştirilerde muhafazakârlığın güçsüz ge-

---

7 Makyavelci kopukluktan sonra, dikmeleri Hobbes ve Locke tarafından konan modern siyasi proje, aşağıdaki çizgilerle tanımlanabilir: *Rasyonalizm* (siyasal ve toplumsal düzen insan aklının ürünü olmalıdır), *eşitlikçi bireycilik* (toplumu, bireyden ve onun eşit haklarından yola çıkarak düşünmek gerekir) ve *faydacılık* (Siyasal ve toplumsal düzeni fikirler üzerine değil, bütün insanların paylaştığı bir duygunun üzerine, kendi öz çıkarı kaygısı üzerine oturtmak gerekir. Böyle anlaşıldığında, modern proje liberal proje ile karışır (*geniş anlamda*)).

leceđi geleneksel düzenin tedrici geliřmesini önlemekte d-
gmlenmektedir. Muhafazakârlar 19. yüzyıl Avrupası'nda
nemli bir entelektüel etki yaratacaklardır, ancak tarihsel
evrim üzerinde etki yaptıkları lde, sağladıkları yalnızca
evrimi yavařlatmak olacaktır. Muhafazakârlar tarihi ne s-
rerler ancak tarih bir bakıma onları haksız çıkaracaktır.